Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կունենան բաժանորդավճար 10 րուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՄՇԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաեւ երկրորդ մասնավճար 5 րուբլին, որպէսզի թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:
Տարեկան բաժանորդավճարը լրացնողները կը ստանան նաեւ խոստացված ՊՐԷՄԻԱՆԵՐԸ:

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ
Չորեքշաբթի, յունիսի 5-ին, ակումբի ամարային շէնքում կը կայանայ
ԳՐԱԿԱՆ-ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՍԱՅԱԹ-ՆՕՎԱՅԻ ԱՆՈՒԱՆ
I
Սայաթ-Նօվայի երգերը կերգեն Աշըղ-Հազիր իր խմբով և ընկերներով:
II
Նոյն խումբը կը կատարի արեւելեան երգեր և եղանակներ, սօլօներգ և խմբական:
ՅԱՏՈՒԿ ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՐԱՍՏՎԵԼ ԵՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ:
Բեւսոր պատշաճի խօսք կասեն և Սայաթ-Նօվայի երգերից կարդասնեն պ. պ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՆԻԿ. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Վ. ՎԱԼԱԴԵԱՆ և ուրիշները:
III
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԱՐԵՐ ՀԻՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ԶԳԵՍՏՆԵՐՈՎ
Բեմը զարդարված կը լինի արեւելեան զգեստներով:
Աւագների խորհուրդը խնդրում է հասարակութեան՝ ով կարող է ՇՆՈՐՀ ԲԵՐԻ ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐՈՎ:
Հիւրերի մուտքը՝ տղամարդկանց ՄԷԿ րուբլի, կանանց 50 կոպ.:
Երեկոյթի սկիզբը ժամը 9-ին:
առ. 462. 2—2

ԲԺԻՇԿ
ՄԱԿԱՐԵԱՆՑԸ
Մայիսի 15-ից վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը
ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ
Մասնագիտաբար—միզասեռական, վեներական, սիֆիլիս և կաշուի հիւանդութիւններ:
Հասցէն՝ Верхній бульваръ, д. Зипаловой.
(օ.ի.) առ. 401. 20—7

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

—

Մի տասն օրից յետոյ Թիֆլիսում տեղի կունենայ գիտնականների համագումար:
Այս անգամ Թիֆլիսին է վիճակված բնագէտների և բժիշկների համագումարի կայանը լինել:
Համագումարի նախատօնակը կը լինի յունիսի 15-ին, իսկ նրա պաշտօնական բացումը յունիսի 16-ին: Նա կը շարունակվի ութ օր՝ մինչև յունիսի 24-ը:
Այնուհետև համագումարի եկած այն գիտնականները, որոնք իսկոյն չեն վերադառնայ իրանց տեղերը, կը ճանապարհորդեն մեր երկրում և կը ծանօթանան մեր երկրի բնութեան և կեանքի առանձնայատկութիւնների հետ:
Ներկայ համագումարը տասներեքերորդն է Ռուսաստանում:
Նրա կայանալը Թիֆլիսում բարենպաստ և մխիթարական մի հանգամանք է, որը կարող է զարկ տալ գիտնական մտածողութեանը և գործունէութեանը մեր երկրում:
Արդարև՝ մեր երկրի համար, որը գտնվում է բարձրագոյն դպրոցի բացման նախօրեակին, որը զգում է գիտական գործունէութեան կարևորութիւնը, որը՝ վերջապէս՝ արել է և անում է գիտական հետախուզութիւնների իր առաջին քայլերը, անհրաժեշտ էին գիտական գործողների խրախոյսները, խորհուրդները, հեղինակաւոր ցուցումները և անձնական ներկայութիւնը՝ հաղորդակից անելու Կովկասը գիտական շրջանների հետ:
Բնագէտների և բժիշկների համագումարը կոչված է խոշոր գիտական հնչակի մի դեր կատարելու մեր երկրում և քաղաքացիութեան իրաւունք շնորհելու գիտական խօսքին, գիտական աշխատանքին և գիտական կաճառների գոյութեանը մեր երկրում:
Ամբողջ ութ օր մեր քաղաքի մէջ լսվելու են գիտութեան առաքեալների ձայները զանազան նիւթերի մասին: Հեղինակաւոր անձեր, աչքի ընկնող գիտական գործողներ հանդէս են բերելու իրանց մտածողութեան և աշխատանքի արգասիքները:
Եւ ահա մի գեղեցիկ առիթ մեր հասարակութեան համար գէթ ժամանակաւոր կերպով ունկնդիր լինելու այն գիտական զեկուցումներին և յայտնութիւններին, որոնք հանդէս կը գան կամ հին ճշմարտութիւնները վաւերացնելու և աւելի ճոխ մեկնութիւններով ամրապնդելու և կամ նորանոր առաջադիմութեան հորիզոններ ուրուագծելու մարդկային որոնող մտքի համար:
Թիֆլիսը կանգնած է գիտական մեծ տօնի առաջ:
Այդ գեղեցիկ օրին էլ նա արժանացաւ:
Եւ անշուշտ բոլորիս ցանկութիւնն է, որ ներկայ համագումարը ունենայ աջողութիւն և Կովկասի զարգացման համար հայթայթի բեղմնաւոր խմորումներ՝ ընդարձակ հեռանկարների հրապոյրներով:

Ս. Քալանթար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

—

Վան, 21 մայիսի

Աւազակ Մահմէն նորից գործում է: Նոր գիւղացի երեք պանդուխտ հայեր Կ. Պօլսից իրանց գիւղը ուղեւորվելիս Կարկառ գաւառում՝ մի թէքքէի մօտ՝ յիշեալ աւազակի ձեռքով սպանվում են: Թէքքէները քիւրդական սրբավայրեր են մեր վանքերի նման, ուր շէյխ կրօնաւորներ են իշխում. իսկ վերոյիշեալ թէքքէն, ուր սպանութիւնը կատարվել է, պատկանում է համբաւաւոր ... Սէյիդ Ալիին և ուր սպանվածների մարմինները ու իրանց հետ եղած սնդուկները դեռ մնում են սպանութեան տեղում:
Նոյն աւազակը Տատիկ գաւառի Վանիկ գիւղից 3 հայեր կալանաւորելով 90 ոսկի փրկանք է պահանջել. կառավարութեան ժանդարմները, որոնք աւազակին հետապնդում են, նրա հրամանով զինաթափ եղած՝ Մահմէի մօտ գնում և միջնորդելով աղաչում են կալանաւորներին, խոստանալով ուղարկել պահանջված փրկանքը:
Մոկացի չորս հայ ջորեպաններ՝ քիւրդ ջորեպանների ուղեկցութեամբ աղհանքը գնալիս՝ յարձակումն են կրել քիւրդերից, որոնք սպանում են 3 հայերին ու ջորիներին էլ յափշտակում-տանում են:
Նորդուզ գաւառը արհաւիրքի մէջ է ապրում՝ աւազակ Շաքիրի ըմբոստութեան յայտնի պատրաստութիւնների պատճառով. վերջինս մերժեց վալի Թահսին-բէյի հրամանը, որը նրան կանչել էր քաղաք. ընդդիմութեան դէպքում նա էլ միանալիս է եղել իր եղբօրորդի Միր-Մհէի աւազակախմբերին, որոնց հետ գտնվում է արդէն Շաքիրի որդին: Կանգվառ գիւղի հայ բնակիչները նախազգուշակելով կառավարութեան կողմից ընդհարումներ Շաքիրի հետ, երբ և իրանք ոտքի տակ են գնալու, հեռացել են գիւղից դէպի Հայոց-Ձոր գաւառը. այդպիսի ընդհարման դէպքում Մամխոտանցիները խոստացել են 1000-ից աւելի զինեալ քիւրդերով օժանդակել Շաքիրին:
Վերջապէս կրիտիկական օրերում ենք ապրում: Վալի Թահսին-բէյ մի շրջաբերական գրութիւն է ուղղել կայմակամներին և միւդիրներին, որոնց պարտաճանաչութեան ու հայրենասիրութեան կոչումն է անում. գեղեցիկ խօսքեր, որոնք դատապարտված են սակայն մնալու «ձայն բարբառոյ յանապատի»:

Մասուն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏՈՒՄ

—

Հռոմում հրատարակվող «La Tribuna» իտալական օրաթերթի այս յունիսի 1-ի (ն. տ.) № 151-ում տպված է իտալական խորհրդարանի մայիսի 31-ի նիստում արտաքին գործերի մինիստրին արված հետեւեալ հարցապնդումը հայկական կոտորածների մասին:
«Յարգելի Ռօբէրթօ Գալլին հարցնում է արտաքին գործերի մինիստրին «գիտնալու համար թէ—որի մասին կասկած չունի— արդեօք միայն ունի միանալու միւս պետութիւններին, որպէսզի Թիւրքիան վերջ դնէ հայերի ողբալի վիճակին, որոնք իրար յաջորդող կոտորածներից յետոյ, իրանց պատրիարքի բերանով, դեռ այսօր ևս արդարութիւն են հայցում քաղաքակիրթ աշխարհից»:
«Յարգ. Դի-Սկալէան յայտարարում է, որ իտալական կառավարութիւնը իր Կ. Պօլսի դեսպանատան միջոցով միշտ հետաքրքրված է եղել—միջազգային պաշտպանութիւնների սահմանում—հայերի վիճակի մասին Փոքր Ասիայում: Մինիստրութեանը հասած տեղեկութիւններին նայած, իրերի դրութիւնը սպառնական չէ թւում: Իտալիան, որ չերմաղէս ցանկանում է Ասիական Թիւրքիայի ամբողջութիւնը, ամրութիւնը և տնտեսական բարգաւաճումը, հաւատում է, որ ցաւալի դիպուածներով Հայաստանում այլ ևս չէ կարող վրդովել խաղաղութիւնը, համարելով որ այդու է, իբրև միջոցներից մէկը, օսմ. կառավարութիւնը կայուն մնալու. և ուստի պատեհութիւնը բաց չէ թողնում խորհուրդ տալու բոլոր այն միջոցները, որոնք կարող կը լինեն խափանել յուզմունքի առիթները հայ ազգաբնակութեան մէջ:
«Անկասկած, օսմանեան կառավարութիւնը ներքուստ և արտաքուստ դժուարութեանց է հանդիպում, որոնք, կարծում ենք, կը յաղթահարվեն ի շահ մարդկութեան և քաղաքակրթութեան, (Ջերմագին հաւանութիւններ՝ ծափահարութիւններ):
«Յարգելի Գալլին գոհ չէ: Յիշեցնում է Բեռլինի դաշնագրով Թիւրքիայի յանձն առած պարտաւորութիւնները Հայաստանում բարեփոխութիւններ անել և պաշտպանել նրան չերքեզներից և քիւրդերից: 35 տարիներից յետոյ դարձեալ միևնոյն պայմանումն ենք: Ոչինչ չէ արված: Բայց Թիւրքիան նոյնպէս պարտաւորվել էր պարբերաբար տեղեկութիւններ տալ գործադրված դարմանվերստուգութիւն գործէին: Կարծում էք չէ՞ տուել: Փարատեցէք ձեր կասկածանքը. նա տուել է: Բայց փոխանակ դիւանագիտական ծանուցագրեր ուղարկելու, պարբերական տեղեկատուութիւնները գրաւեցին աւրինի և կոտորածների գործողութեամբ:
«Յիշատակում է անգլիական հիւպատոսի, Միացեալ Պետութիւնների հիւպատոսի վաւերագրերը, որոնք միանգամից 20 հազար զոհերի խօսքն են անում:
«Յիշում է, որ այդ հաստատեց ֆրանսիական մինիստր Պիշօնը իր մի ճառում: Բայց այդ վերահաստատեց և խոստովանեց համբաւաւոր թիւրք լրագիր «Թանինը» մի այնպիսի րօպէում, ուր պէտք էր պատրել Եւրօպան:
«Եւ կառավարութիւնը դարձեալ ցոյց տուեց իր անտեղեակ լինելը խաղին: Եւ ասում էլ է, թէ դեռ սպառնանք չը կայ: Սակայն հայ պատրիարքի ձայնը կայ, որ և այսօր բողոք է արձակում նորանոր խոստումների դէմ: Ի՞նչ ուրեմն ասել պետութիւններին Բեռլինի կօնգրէսից 35 տարի վերջը: Եթէ մարդասիրութեան ձայնը ձեզ չէ շարժում, թող շարժէ ձեզ ձեր իսկ համբաւը քաղաքակիրթ աշխարհի առաջ»:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

—

Հայ հոգաւոր գաղթականութիւններէ յետոյ, թերևս ուրիշ ոչ մէկ տեղի հայութիւն կրօնական տեսակէտով այնքան ցաւալի վիճակի մը մէջ կը գտնուի, որքան Կիլիկիոյ մեր ազգակիցները, որոնց սրտին մէջ կարծես թմրած է ազգային-կրօնական զգացումը:
Մեր այն «խելօք Դաւիթներուն», որոնք չեն հաւատար կրօնի, ազգային եկեղեցիի ու ազգայնական կրթութեան օգտակարութեան և նպատակայարմարութեան՝ ազգային ինքնուրոյն գոյութեան համար, կարելի է մատնանշել Կիլիկիոյ հայութիւնը, որուն այլասերումը կամ, եթէ ծանր պիտի գտնուի այս բառը, ուծացումը ընդհանուր հայութենէն՝ ուրիշ բանի արդիւնք չէ, եթէ ոչ այդ ազգակներու չգոյութեան, կամ անոնց ևս ինքնին այլասերած ըլլալուն:
Կիլիկիան, ըլլալով վերջին հանգրուանը հայկական քաղաքական անկախութեան, կը թուէր թէ—շատ բնական մտածումով մը—հոն աւելի չեշտուած պիտի մնային ազգային ամէն յատկանիշները, բայց ատոր ճիշդ հակառակն է, որ կը տեսնուի հիմա, և ասիկա այն աստիճան, որ կը տարուիս մտածելու նոյն իսկ, թէ կարժէր մնունիլ իսկ այսքան մը միայն հայ ըլլալուն համար:
Անշուշտ ազգային այս ուծացումին նըպաստած է նաև կառավարական քաղաքականութիւնը, բայց արդէն օտեղի հայութեան համար նոյն այդ կառավարութիւնը բարի հայր մը եղաւ:
Այս ուծացումով չէ՞ որ կը բացատրուի բողոքականութեան ու իր տարօրինակ, չըսելու համար այլանդակ երանգներու, և կաթոլիկութեան տարածումը այս կողմերու հայութեան մէջ:
Պէտք առարկուի թերևս, թէ կաթոլիկութեան զարգացումը դարերու ընթացքին մէջ տեղի ունեցած է. սակայն քիչ չէ թիւը այն վանքերուն ու եկեղեցիներուն, որոնք այս վերջերս հիմնուած են այս շրջաններու մէջ: Նոյնիսկ հոս, Դէօրթ-Եօլի մէջ, որ մինչև հիմա ազատ էր կաթոլիկական այդ մղձաւանջէն, այս պահուս որոշ ջանք մը կը թափուի ի նպաստ կաթոլիկութեան հօտանք մը ստեղծելու, և արդէն հիմնուած է եկեղեցի մը, օժանդակութեամբ հայ կարգաւորի քահանայի մը, որ կաթոլիկութիւն ընդունելէ յետոյ, կորուած մօրուքը երկարցնելով, ինքզինքը ազգուրացումի մեծ գործին նուիրած է, ասանկով իր վրէժը լուծել կարծելով:
Սակայն կարելի չէ նկատողութեան չառնել սա պարագան, թէ լատինականութեան գիտողները առհասարակ այնպիսի մարդիկ կամ ընտանիքներ են, որոնք կարօտ են քիչ մը ապրի, ափ մը կորկոտի, զոր կարելի է դիւրութեամբ ստանալ լատին գործակալներէն. բայց այսպէս իսկ սկսուած գործ մը վաղը կրնայ վտանգաւոր դառնալ մայրենի եկեղեցւոյ գոյութեան, որ այսօր բարեմտութեամբ կամ աւելի ճիշդ՝ անփութութեամբ թոյլ կուտայ իր զաւակներուն օտարելու նիւթականով Քրիստոսի կրօնը ծախողներէն: Ոմանք կը մխիթարուին, մտածելով թէ այսպիսի հայերու կաթոլիկութիւնը համեմատական է իրենց ստացած ապրին ու կորկոտին, բայց ասիկա իսկ ինկածութիւն մը չէ՞ մատնանշեր:
Բողոքականութիւնը, համեմատած ուրիշ տեղերու, հոս աւելի շատ տարածուած է: Բողոքական գործը, Կիլիկիոյ մէջ, կաթոլիկութեան համեմատած աւելի հաստատուն հիման վրայ դրուած է, մանաւանդ ջանք մը կը թափուի կրթութեան համար և կրօնական պաշտօնեաններու մէջ ասանձնած գործին լրջութեան գիտակցողներ կան: Սակայն ստուար է թիւը ողորմելի պատուելիներու: Այսպիսիներ ազգ. եկեղեցւոյ մասին՝ ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ գիտեն կամ կուզեն սորվիլ, և այդպիսիներն այնքան թթու ու մոլեռանդ են, որ կը գանիս հետերնին խօսելէ:
Անցած օր, առողմէ մին ազգ. եկեղեցւոյ վերաբերեալ այնպիսի հասարակ հարցում մը կընէր ինծի, որ պահ մը զարմացած մնացի: Խեղճ մարդը փութաց արդարացնել ինքզինքը, աւելցնելով իր հարցման թէ՝ «Ես ոչինչ գիտեմ ազգ. եկեղեցական բաներէն»: Իբր թէ կարելի ու արդարանալի ըլլար դաւանափոխ ըլլալու նոյն իսկ պատուելի, առանց սակայն մայրենի կրօնին ծանօթ ըլլալու:
Այսպիսի տեմար պաշտօնեաներու քարոզներով սնանելու պատճառաւն է անշուշտ, որ Կիլիկիոյ հայ-բողոքական համայնքը այնքան բացասական դիրք մը գրաւած է մայր հաստուածին հանդէպ, ու ասիկա, ինքնուրացումի այս աստիճան զարգացումը, ի հարկէ, պատուաբեր ըլլալէն շատ հեռի է: Աւելցնենք սակայն անմիջապէս թէ ասիկա այնքան ալ զարմանալի չէ, քանի որ Գրիգորեան մը իր թիւրքաբարբառ «Րահնիւմայով» իր ամբողջ կարելին ի գործ կը դնէ քայլ մը աւելի հեռացնելու զանոնք լուսաւորչականներէն: Եւ անոնք, որ ունենալով ազգային միութեան գիտակցութիւնը՝ քայլ մը կառնեն դէպի այդ կենսական կայանը, կնմթարկուին մոլեռանդներու դատափետութեան, որու մօտաւոր օրինակը տեսանք Մարաշի բողոքական հասարակութեան մերժելմամբը մայր հաստուածին՝ կրթական գետնի վրայ, և զոր սակայն խանգարելու համար՝ Գրիգորեանն ու Այնթափի մոլեռանդներն իրենց ամէն ջանքը ի գործ դրին, թէև չյաջողեցան ու ամօթահար մնացին:
Ի նկատի առնելով Կիլիկիոյ հայ-բողոքականաց մէջ հազիւ արթնցած ազգային ոգին, կրնանք ապահով ըլլալ, թէ Գրիգորեանի և իր կոյր հետեւորդներու արհամարհը մօտ է, և բողոքականութեան պատմական-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

—о—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

(Առաջնորդող յօդուած «Новое Время» լրագրի մայիսի 31-ի № 13368)

Նախորդ յօդուածներից մէկում մենք լուսաբանեցինք, թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունի ռուսական արտաքին քաղաքականութեան համար այն դժբաղդ հայկական հարցը, որ ներկայումս աւելի ու աւելի շատ առաջին պլանի վրա է դրվում։ Մենք ցոյց տուինք, որ վերջին պատերազմի մէջ Թիւրքերի կրած պարտութիւնները պէտք է անհրաժեշտաբար ուժեղացնեն Բ. Դուռը Միջին Ասիայում, դարձնեն Միջին Ասիան Թիւրքական քաղաքական ոչ թէ խորթ զաւակ, ինչպէս եղել է մինչև այժմ, այլ վերջին յոյսը պետական փրկութեան համար։ Մենք ընդգծեցինք, որ հայաբնակ նահանգները ներկայացնում են իրանցից մի հանգոյց, որ կապում է փոքր-ասիական Թիւրքերին ռուսական անդրկովկասեան թաթարների (Թուրքերի) հետ և, ահաստարակ, պայմանաւորում է Թիւրքերի ձեռքում մնացած նահանգների ապագայ զարգացման հնարաւորութիւնը։ Եթէ Հայաստանը Թիւրքացվի, Թիւրքիան կարող է յոյս ունենալ փոքր ի շատէ վայելուչ գոյութեան վրա. հակառակ դէպքում, Թիւրքերի փոքր-ասիական տիրապետութիւնները կը փոշիանան այնպէս, ինչպէս փոշիացան նրանց տիրապետութիւնները Բալկանեան թերակղզում։ Փրկել և ամրացնել հայ ազգաբնակութիւնը Երզրումի վիլայէթում. ահա ռուսական ար-

[illegible]

քական քաղաքականութեան հիմքը հայկական երկիրներում հանդիսանում է տնտեսական քայքայումը և իրաւագիտական անապահովութիւնը։

Ինչ վերաբերում է տնտեսական քայքայման, նա առաջ է տարվում ճիշդ նոյն եղանակներով, որոնք, իր ժամանակին, գործադրվում էին Մակեդոնիայում։ Փոքր Ասիայում տէր հանդիսանում է նա, ով զէնք ունի։

Աւազակային խմբի ամեն մի պետ, կառավարութիւնից ստացած աջակցութեան պատճառով, կարող է հաստատվել այն հայկական գիւղում, որն իրան դուր կը գայ։ Նոյնիսկ տեղական բնակիչները նրա համար տուն կը շինեն, եթէ նա մի քիչ ճարպիկ է։ Բայց հէնց որ նա ոտքը հաստատ հողի վրա դրեց կամ ստացաւ pied à terre, արդէն երկու տարուց յետոյ տեղական բնակիչները նոր «բէյի» ինքնակերպ աւատական հպատակութեան են ենթարկված լինում։ Ոյժը իր ուզածը ձեռք է բերում, կեղեքումները քրիստոնեաներից սկսվում են

սակաւից, բայց աճում են շատ արագ։ Եւ բաւական է, որ նորաթուխ բէյը կանգնելով վերացնէ նոյն տեղի հարկահաւաքութիւնը, արդէն 5 տարուց յետոյ նա դառնում է հարուստ մարդ։ Ցայտնի է, որ Թիւրքիայում, հարկերը ստանում են բերքերով։ Գարնան, պաշտօնեաները այցելում են արտերը, գնահատում են առաջիկայ հունձը և ապա աճուրդով ծախում են. նա, ով պետութեան աւելի է առաջարկում, նշանակվում է հարկահաւաք։ Ամեն մի գիւղացուց այդ հարկահաւաքը, ըստ օրէնի, կարող է պահանջել միայն տասներորդ խուրձը. բայց, գործնականի մէջ, ամբողջ պետական ոյժը կանգնում է այդ կապալառուի կողմը, և գիւղացին շնորհակալ է լինում Աստուծուց, եթէ կարողանում է 5 խուրձից 4-ը իր համար պահել։ Հէնց որ «բէյը» փող է ձեռք բերում՝ նա անմիջապէս զբաղվում է Թիւրքերի ամենից շատ սիրված փէշակին՝ վաշխառու է դառնում։ Տասը տարուց յետոյ շրջակայքի ամբողջ ազգաբնակութիւնը տընանկանում է. հողերը չնչին գներով անցնում են նոյն բէյին, իսկ գիւղացիները աշխատում են իրանց նախկին սեփական արտերում արդէն իբրև վարձկաններ։

Ինքն ըստ ինքեան հասկացվում է, որ հայերի այդ տնտեսական քայքայումը պէտք է հիմնվի իրաւագիտական անապահովութեան սիստեմի վրա։ Այդ կողմից հայկական վիլայէթներում եղած ճանապարհորդները ուղղակի զարմանալի դէպքեր են պատմում։ Երզրումում կայ Սանասարեան դպրոց, որ 30 տարի առաջ գնել է հող 15,000 րուբլով։ 1895-ին, հայերի կոտորածների ժամանակ, դպրոցի այդ հողը

[illegible]

պահանջների առաջ հայերի ամեն մի իրաւունք գոյութիւն չունի այլ եւս։ Մուշի մօտ կայ մի գիւղ՝ Վարդենիս, ուր ուղարկվել են մուհաջիրներ։ Այդ մուհաջիրների համար հողը խլել են (հայերից) բռնի։ Վարդենիսի բնակիչները եկուորներին պատերազմ են յայտարարել. մինչև այժմ մուհաջիրը չէ կարող անցնել գիւղի մօտից, առանց սպանվելու բռնկին ենթարկվելու և, ի հարկէ, նոյնպէս ընդհակառակը։ Բայց ամեն գարնան, երբ մուհաջիրները սկսում են սերմանել, Մուշից ուղարկում են ժանդարմներ, որոնք պաշտպանում են մահմեդականներին մինչև այն րոպէն, երբ հունձը կը վերջանայ։ Նոյնը կատարվում է աշնանը՝ կալը կալսելիս։ Վարդենիսի այդ ներքին կռիւը այնքան դուր է եկել տեղական բնակիչներին, որ անցեալ տարի ուղարկվել են 23 չէչէն ընտանիք, որոնց համար նոյնպէս հողերը խլվեցին հայերից։

Անհնարին է կռւել բոլոր այդ զեղծումների դէմ, քանի դատարանը և վարչութիւնը Թիւրքերի ձեռքումն են։ Մակեդո-

[illegible]

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

[illegible]

...նօվօ։

Արտասահմանեան մամուլի լուրերը այն մասին, իբր բօլգարական զօրքում ապստամբութիւն է եղել իբրև բողոք նոր պատերազմի հնարաւորութեան դէմ, անհիմն են։ Կարգապահութիւնը բօլգարական զօրքի մէջ չէ խախտվել։

Ծօլերան վերջացաւ։

—

Բէլգրադ.—Մինիստրական ճգնաժամի լուրերը վաղաժամ են։ Կարծում են նոյնիսկ, որ ճգնաժամ չի լինի։

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ Սերբիան շնորհակալութեամբ ընդունեց Ռուսաստանի հրաւէրը՝ որպէսզի դաշնակից պետութիւնների պրեմիեր-մինիստրները անյապաղ մեկնեն Պետերբուրգ։

—

Ցէտինիէ. — Պօդգօրիցայից դէպի Իփէկ գնացող զօրքերը երէկ երեկոյեան

[illegible]

չեն խուսափում միացեալ հանդէս գալուն մասնակցելուց»։

—

Հռօմ. — Պաշտօնական «Տրիբունան» խօսելով Թագաւոր Կայսրի հեռագրի մասին, ընդգծում է աւստրիական մամուլի խիստ վերաբերմունքը և իր կողմից աւելացնում է՝ թէ Սերբիային և Բօլգարիային հաշտեցնելը դժուար գործ է, որովհետև Բօլգարիան պահանջում է վարվել համաձայն պայմանագրի և կամենում է ընդարձակել իր երկիրը Մակեդոնիայով, իսկ Սերբիան պաշտպանում է քաղաքական սկզբունքը, աշխատելով ձեռք ձգել Ցունաստանին մերձընկած սահմանը։ Ռուսաստանը, կամենալով հաւասարապէս բարեացակամ վերաբերվել բոլոր բալկանեան ժողովուրդներին, կարող է կորցնել իր խնամակալութեան տակ գտնվողների մի մասը։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

3 յունիսի

Պետերբուրգ.—Իտալական պատգամաւորութիւնը աւտօմօբիլներով այցելեց Պետերհօֆ, ուր նայեց մեծ պալատը, շատրուանները, ծառաստանը և վերադարձաւ Պետերբուրգ ծովով ծովային մինիստրի զբօսնաւով։

Երեկոյեան ընդունելութեան յանձնաժողովը ճաշ տուեց ի պատիւ պատգամաւորութեան։ Ներկայ էին Պետ. Խորհրդի անդամներից շատերը և հասարակական գործիչներ։ Ճառերի մէջ ցանկութիւն յայտնվեց մերձեցում առաջ բերել Ռուսաստանի և Իտալիայի միջև։

Երեկոյեան պատգամաւորութիւնը ստատս-սեկրետար Երմօլովի ուղեկցութեամբ մեկնեց Մօսկվա։

—

Հռօմ.—«Պօպօլօ-Րօմանօ», շնորհակալութիւն յայտնելով Պետերբուրգում իտալական պատգամաւորութեանը ցոյց տրված սրտագին ընդունելութեան համար, մատնանշում է, որ Ռուսաստանի և Իտալիայի քաղաքական դրութիւնը հնարաւոր չէ դարձնում անմիջական տարաձայնութիւններ և, ընդհակառակն, կարելի է գտնում մեծ սրտագին կապ երկու պետութիւնների և ժողովուրդների միջև. իտալական պատգամաւորութեան այցելութիւնը անկասկած աւելի սերտ մերձեցում առաջ կը բերէ Ռուսաստանի և Իտա-

[illegible]

կառավարութեան կողմից յայտնում եմ, որ մեր դաշնակիցը իր կողմից ամեն անհրաժեշտ ջանքերը գործադրում է, որպէսզի ֆրանսիական և ռուսական զօրքերը պատրաստ լինեն ամեն պատահականութեան»։

—

Կ. Պօլիս.—«Մ. և Ա.» կօմիտէտը առիթից օգտվում է մեղադրելու Մահմուդ-Շէվքէթ-փաշայի սպանութեան մէջ բոլոր նրանց, որոնք յայտնի են դէպի կօմիտէտը ունեցած իրանց թշնամական յարաբերութեամբ։

Ներքին գործերի մինիստրի պաշտօնի համար մատնանշված Թալէաթ-բէյը խսկապէս կառավարում է մինիստրութիւնը։

Մինչև օրս ձերբակալվել են 1300 հոգի, որոնց թւում են գեներալներ, ուլէմներ, խօջաներ, մարշալ Ֆուադ-փաշան, սուլթանի փեսաներ Դամադ-Ֆէրի-փաշան և Սալիհ-փաշան, Քեամիլ-փաշայի որդի Մունիր-բէյը։

մին վտանգը դադրած է սպառնական ըլլալէ ազգային կեանքին համար։ Բայց ինչ որ ամենէն աւելի աղէտալին է և ստորնացուցիչ, այդ բողոքականութենէ ծնունդ առնող «բուհջիութիւնն» է, որուն վրայ ձեռւած կը թուի ըլլալ ազգային եկեղեցւոյ ծոցին մէջ գոյութիւն ունեցող «մուհաբէթջիութիւնը»։

Փափագելի էր անշուշտ, որ Կիլիկիոյ սակաւաթիւ ազատամիտ պատուելիները, որոնք հակառակ են Գրիգորեանի մոլեռանդական ու պառակտիչ ուղղութեան, հայկական ներկայ իրականութենէն թելադրուած, վերջ մը տային անոր սխրագործութեանց. բայց ասոնք իրենց ժողովուրդներուն և կիլիկեան միութեան ընդհանուր հօսանքէն չկրնալով անջատուիլ՝ հարկադրուած են հանդուրժել Գրիգորեաններու շահատակութեանց։

Քիչ շատ հետաքրքրուած ըլլալով բողոքականութեան և կաթոլիկութեան մուտքին ու տարածման Կիլիկիոյ հայութեան մէջ՝ գտած եմ, որ անոնց պատճառը գլխաւորաբար տնտեսական անձկութիւնն է, որուն դառնութիւնը կրօնափոխութեամբ կարելի եղած է դարմանել։ Բայց ուշադիր դիտողի մը կը ներկայանայ նաև ուրիշ պատճառ մը, որուն հայրութիւնը մեր կղերին ու մանաւանդ Կիլիկիոյ կղերին կը վիճակի։ Եթէ ներուէր ինծի, ես պիտի ըսէի նոյնիսկ, թէ ընդհանրապէս այս կողմերու հայութեան ուծացման և մասնաւորաբար անոնց տարբեր կրօններու գիրկ նետուելու բովանդակ պատասխանատուութիւնը նախ էջմիածնի ու ապա Սիսի վարիչներուն վրայ կը ծանրանայ։ Էջմիածնականի ու սսականի պէս ծիծաղելիութեան աստիճանին հասած «իրաւասութեանց խնդիր» մը ալ այսքան մը կրնար վնասել մեր ազգային շահերուն։ Բայց ցաւալին այն է, որ տակաւին երկու կողմն ալ կառչած կը մնան իրենց պահանջներուն, ու առկա այնքան, որ կարգիլէ

զէրենք տեսնելու վտանգը, որ կը սպառնայ այն հաստատութեան, որուն վարիչներն ըլլալու կոչուած են։ Բայց այս խնդրի մէջ Սիսի ու էջմիածնի պատասխանատուութեան մասին խօսած ատեննիս՝ կարժէ համեմատութիւն մըն ալ մատնանշել։ Թերևս քիչ մը մութ թուի իրաւասութեանց ճըշդումը ամէն անոնց, որոնք մօտէն ուսումնասիրած չեն այս խնդիրը. սակայն պատմութեան, եկեղեցական կանոններու և ներկայ իրականութեան քիչ շատ ծանօթ եղողներուն որոշէ, թէ Սիսի կաթողիկոսարանը պարզապէս անիրաւուած է ու այս պատճառով առաջ եկած է այնպիսի պառակտում մը ազգային մարմինէն, որ իր խկութեան մէջ միայն երևոյթով կը տարբերի կաթոլիկութեան ու բողոքականութեան բաժանումէն։

Կիլիկիոյ մէջ արժանաւոր եկեղեցականի սով կայ։ Բայց էջմիածնական կղերը չի հրաւիրուիր Կիլիկիոյ մէջ պաշտօնավարելու, որովհետև պէտք է փոխարինել էջմիածնայ այն արգելքին, որով չի թոյլատրուիր սսական եպիսկոպոսի մը պաշտօնավարելու էջմիածնական թեմի մը մէջ։ Սիսն ալ չի կրնար պահանջին գոհացումը տուող կղեր պատրաստել, որով տուժողը ժողովուրդն է, հայութեան շահն է։ Բացառութիւնները յարգելով ընդհանրապէս կարելի է ըսել, թէ Կիլիկիոյ կղերը այն զգացումով տոգորուած չէ իր պաշտօնին, իր եկեղեցւոյ ու հօտին հանդէպ, ինչով որ պարտաւոր էր։ Այս կողմի կղերը—միշտ յարգելով բացառութիւնք—իր պաշտօնին վրայ կը նայի սանկ իբրև ի միջի այլոց բանի մը։ Կարծես, թէ իրենց բուն պաշտօնը կղերականութիւն չըլլար, այլ ուրիշ բան մը, որմէ աւելցած ժամանակը միայն եկեղեցական գործերու յատկացուէր, ինչպէս որ մեծագրաղ էֆէնդի մը իր ժամանակին աւելցուքը միայն կը տրամադրէ ազգասիրական մը կամ այդ տեսակ ընկերութեան մը անդամակցութեան։

Գէթ այսպէս կը պատարուէր, երբ այս կողմի եկեղեցիները կը մնան։ Եկեղեցական պաշտամունքը, որ ուրիշ տեղեր այնքան հանդիսաւոր կերպով կը կատարուի, հոս խաղալիք բան մը դարձած է։

Հայաստանի ամենայետ ինկած գիւղի քահանան պատարագի խորհուրդը խորին երկիւղածութեամբ ու հաւատքով կը կատարէ. հոս ժամարարը տարօրինակ աճապարանքն ունի վայրկեան մը շուտ վար իջնելու սեղանէն ու «Երթայք խաղաղութեամբ»-ը ըսելու։ Մկրտութիւնը, հոս, այնքան հանդիսաւոր չէ թերևս, որքան հասարակ լոգանքը երախային։ Չեմ խօսիր միւս խորհուրդներու կատարման մասին, որոնց ամենքն ալ այլափոխուած, այլանդակուած են*)։

Հապա եկեղեցին, այս անփառունակ հաստատութիւնը։ Դէօրթ-եօլցի հաւատաւոր ժողովուրդը ամեն կիրակի խուռներամ հոն կը դիմէ, առաւօտեանօրէն կը լեցնէ ալ բազմազան անուններով իր առջեւէն անցնող պնակները, բայց սա օր մը չտեսաւ հատիկ մը պատկեր Տիրամօր, որուն առջեւ իր վշտի ժամերուն ծունկ չոքելու երթար դէօրթ-եօլցի մամիկը, Թիւրքերէն լեզուով իր հայու տառապանքը պատմելու։ Կամ գէթ կանթեղ մը մաքուր լաթ՝ սեղանին աղտոտած, կեղտոտած քարն ու տախտակը ծածկելու համար։

Վարդանանցը համազգային մեծ տօն մըն է, որ ամեն տեղ մեծամեծ հանդէսներով կը տօնուի։ Եթէ դպրոցական արձակուրդն ալ չըլլար հոս, ոչ ոք պիտի իմանար Վարդանանցը, քանի որ եկեղեցին... պատարագ ալ չըրաւ։

Մէկ խօսքով՝ եկեղեցին հոս դադրած է կարծես ժողովուրդը վառ պահելու ազդակ մը ըլլալէ ու ձեւական, պաշտօնական բան

*) Պէտք է ըսել, թէ, սակայն, Ընթացքի եկեղեցականութիւնն ու ժամերգութիւնը զգալի տարբերութիւն մը կը ներկայացնեն։

մը եղած է այլևս։ Ու ասով է, որ կը բացատրուի կաթոլիկութեան ու բողոքականութեան նշանակելի յառաջդիմութիւնը այս կողմերու հայութեան մէջ, որուն բովանդակ պատասխանատուութիւնը, ըսի արդէն ու կը կրկնեմ, հայ եկեղեցւոյ պետերուն վրայ է որ կը ծանրանայ։ Ադանայի առաջնորդարանն ու Սսոյ վեհարանը մեր շօշափած այս խնդրին անշուշտ աւելի մօտէն ծանօթ են, սակայն ինչ կրնայ ընել մանաւանդ այս վերջինը, քանի որ բանադրուած հակաթոռի մը պէս է, որուն ուժ չեն տար ոչ Մայր Աթոռն ու ոչ ալ Պոլսոյ ազգ. պատրիարքարանը։

Սսոյ ծերունի կաթողիկոսը թէպէտև երբեմնակի այցելութիւններ կուտայ իր թեմերուն, սակայն այս չի բաւեր. միայն շրջիկ հովիւի մը յաճախակի այցելութիւնը թերևս ամենէն նպատակայարմար կարգադրութիւնը պիտի ըլլար, եկեղեցական պաշտօնեաներու վրայ հսկելու, եկեղեցւոյ բարեզարդութեան հոգ տանելու ու ժողովուրդին մէջ մայրենի եկեղեցւոյ սէրը վառ պահելու տեսակէտէ։

Հովուական այցելութեան օգտակարութեան իբր թարմ օրինակ կարժէ հոս յիշատակել Ներսէս եպ. Դանիէլեանի, մեզ ծանօթ սսականի, վերջերս կատարած պտոյտը, Զէյթունի ու շրջակայից մէջ, պտոյտ մը, որ գրօսանք չէր կրնար համարուիլ հարկաւ իր ակար կազմին համար, Տաւրոսի ձմեռնային սառնամանիքի օրերուն։

Եթէ մեր եկեղեցւոյ վարիչները, պահ մը մոռնալով սնդուկի ճղճիմ հաշիւը, համաձայնէին վերջ մը տալու «իրաւասութեանց» այլևս աղէտալի ըլլալու սահմանուած խնդրին, թերևս Վօսփորի ափերուն սիրահար պատուակալ անուններով իր գոյութիւնը Պոլսոյ մայթերու վրայ քաշկռտող կղերը բարեհաճէր նաև պաշտօններ ստանձնել ի Կիլիկիա, ուր անհերև է պէտքը գէթ մաքուր հայերէն խօսող հոգեւոր պաշտօնեա-

ներուս։

Սակայն ցեղին բնազդական ուժը, որ դարերու ընթացքին մէջ գործած է շարունակ մեր ժողովուրդին մէջ՝ մղելով զայն փարելու իր եկեղեցւոյն՝ ամեն անգամ, որ վըտանգ մը սպառնացած է անոր, երևան եկած է նաև կիլիկեան հայութեան բեկորին մէջ, ինքնատիպ ու տարօրինակ ձևով մը, կազմակերպուելու յանուն ու բողոքական պրօպագանդին դէմ ու սեփական միջոցներով—խղճուկ միջոց թէև—թող չտալու, որ անոնց գործակալներու շահատակութիւնները վտանգաւոր համեմատութեանց հասնին։ Այդ կազմակերպութիւնը, որ «մուհաբէթջիութիւն»—սիրոյ ընկերութիւն—կը կոչուի, կոչուած է մասամբ մը լեցնելու այն պակասը, որ յառաջ եկած է Կիլիկիոյ կղերին անբաւականութենէն, թէև առկա ալ, ինքնին, ազգային կրնայ վտանգ մը դառնալ մայրենի եկեղեցւոյն, եթէ այս վերջինը չկրնայ զայն ի նպաստ իրեն շահագործել։

Մուհաբէթջիութիւնը լուսաւորչական եկեղեցւոյ ծոցին մէջ ծնած ու սնած տարբեր ազանդ մը չի կազմեր ինքնին. ինչպէս իրենք կըսեն, իսկական լուսաւորչականներ են և «հայ եկեղեցւոյ ոգին կը քարոզեն անոնք»։ Ամենաջերմեռանդ կերպով կը յաճախեն մայրենի եկեղեցին, սակայն առ ի չգոյէ լաւագոյն կղերի, անոնք, չկրնալով հոն գտնել պէտք եղած հոգևոր մխիթարանքը, ձեռնարկած են, անկէ դուրս, կիրակի օրեր, սեղծելու ուրիշ պատեհութիւններ, ուր հաւաքուին ազատօրէն ամեն հասակի մարդիկ, այր ու կին առանձին ըլլալու պայմանաւ, կարդալու Ս. Գիրքն ու մեկնաբանութիւններ լսելու։ Այս առանձին պաշտամունքին մէջ անոնք կերգեն թէ եկեղեցական շարականներ և թէ թիւրքերէնով խմբագրուած ուրիշ երգեր, որոնցմէ մի քանի օրինակ պիտի տամ յետոյ։

Ես հիմա աչքիս առջև ունիմ ատոնց երգարանէն մին, որուն յառաջաբանը ընկե-

Կառավարութիւնը գաւառական իշխանութիւններին պատուիրագրել է կալանաւորել բոլոր իր հակառակորդներին և ուղարկել նրանց Կ. Պոլիս զինւորական դատարանին յանձնելու համար։

«Մ. և Ա.» կոմիտէտի աննշան մասը պարսաւում է խիստ միջոցները և պահանջում է, որպէսզի պատժի ենթարկվեն միմիայն Մահմուդ-Շէվքէթ-փաշայի մարդասպանները։

Քաղաքում տարածված են ամեն տեսակ յուզիչ լուրեր։

Սպասվում են Ջաթալջայից կառավարութեան թշնամի զօրքերը։

—

Լօնդօն.—Րէյտէրին հեռագրում են Թէհրանից, որ Սալար-ուդ-Դովլէն, լուրերի համաձայն, գտնվում է Թաւրիզի և Արդաբիլի միջև և վճռել է ապաստան որոնել Կովկասում։

—

Աթէնք.—Կօնստանդին թագաւորը մեկնեց Սալօնիկ։

—

Բուխարէստ.—Պահպանողականների նախկին լիդէր Կարպը «Ադեվէրուլի» աշխատակցին ասաց. «Մեր հայեացքները պէտք է ուղղվեն դէպի Կարպատները և Պրուտ, բայց առայժմ մենք չենք կարող պահանջ դնել այդ երկիրներին տիրանալու, այլ պէտք է բաւականանք Տուրտուկայ-Դօբրիչ-Բալչիկ սահմանը կանօնաւորելով, որ կառավարութիւնը անկարող եղաւ անել Բերլինում և Վիէննայում, չը նայած մեր բարեկամութեանը եռապետեան դաշնակցութեան հետ։ Ես իմ ամբողջ կեանքում հաւատացել եմ աւստրիական քաղաքականութեանը, սակայն դաշնակցութիւնները յաւիտենական չեն, հանգամանքները այն աստիճան փոխվել են, որ Աւստրիայի երեկվայ դաշնակիցները կարող են դառնալ Ռուսաստանի դաշնակիցներ»։

—

Գերմանական մամուլը դառնապէս ողբաց Շէվքէթ-փաշայի մահը։ Մատնանշում են, որ Թիւրքիան կորցրեց հազուագիւտ պետական գործչի, իսկ Գերմանիան իր լաւագոյն բարեկամին, որ կարողանում էր գնահատել նրա անկեղծութիւնը և պաշտպանել միշտ էլ թիւրք-գերմանական մերձեցումը։

ՎԻԼՀԷԼՄ ԿԱՅՍՐԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

3 յունիսի

Բերլին.—Յօբելեանի տօնակատարման ժամանակ տեղի ունեցաւ գեղեցիկ շքերթ դէպի կայսերական ամրոցը Բերլինի դպրոցների 7000 սաների մասնակցութեամբ, որոնք ամրոցի բակում երգեցին սերէնադա նոցին մեծութիւններին։

Կայսրը և կայսրուհին ընդունեցին շնորհաւորանք կրօնպրինցից, կրօնպրինցուհուց և միացած պրինցներից և պրինցուհիներից։

Ասպետական դահլիճում նոցին մեծութիւնների առաջից շարք-շարք անցան զանազան պատգամաւորութիւններ, գերմանական դաշնակցական խորհուրդը, պրուսական բոլոր մինիստրները, դիպլօմատիկան մարմնի անդամները իրանց կանանց հետ։

Բէտման-Հօլվէգին կայսրը շնորհեց իր պատկերը կրծքից կախելու համար։ Նա ստացաւ կայսերական շքախմբի գեն.-լէյտ. աստիճան։ Բիւլովին նոյնպէս շնորհվեց կայսերական պատկերը։ Գերմանական գաղութների քրիստոնէական պատգամաւորութիւնը կայսրին մատուցեց 3.800.000 մարկ բարեգործական նպատակների վրա գործադրելու։

Վիլհէլմ կայսրը ընդունեց բազմաթիւ գաւառական պատգամաւորների։ Գերմանական քաղաքների պատգամաւորութիւնը կայսրին մատուցեց 25 միլիօն մարկ բարեգործական նպատակների համար։ Պատգամաւորների թւումն էր և ամերիկականը Կարնէջիի գլխաւորութեամբ։ Գերմանական դաշնակից պետութիւնների միապետները հրովարտակ հրատարակեցին ամնիստիայի մասին։ Ռուսաց դեսպան Սվերբէեվը շնորհաւորեց անձամբ։

«Րէյխս-Անցէյգէրի» յաւելուածի մէջ հրատարակված է կայսրի շնորհած մի շարք ողորմածութիւնները ու պարգևները յօբելեանի առիթով։

—

Մօսկվա.—Վիլհէլմ կայսրի յօբելեանի առիթով լիւթերականների եկեղեցում բարձրաստիճան իշխանաւորների, գերմանական գաղութի ներկայացուցիչների ներկայութեամբ կատարվեց հանդիսաւոր մաղթանք։ Վիլհէլմ կայսրին ուղարկվեց շնորհաւորական հեռագիր։

—

Վիէննա.—Վիլհէլմ կայսրի յօբելեանի առիթով Ֆրանց-Յովսէփ կայսրը զօրքի անուամբ տուած հրամանագրի մէջ մատնանշում է, որ աւստրո-ունգարական զօրքը, որ Վիլհէլմ կայսրին իր շարքում ունի դեռ 1881 թւից, միանում է գերմանական զօրքի ցնծագին բերկրանքին, ուղարկելով ողջոյն իր սիրելի դաշնակից Վիլհէլմ կայսրին աւստրիական նաւատորմի կողմից։ Ֆրանց-Յովսէփը մի շարք սրտագին բարեմաղթութիւններ է անում, որպէսզի Ամենաբարձրեալը պահպանէ գերմանական կայսրին երկար ու երկար տարիներ ի բարեկեցութիւն գերմանական տէրութեան։

—

Բէլգրադ.—Պետր թագաւորը և կառավարութիւնը շնորհաւորեցին Վիլհէլմ կայսրի յօբելեանը, ներկայանալով գերմանական դեսպանին։

—

Պետերբուրգ.—Վիլհէլմ կայսրի յօբելեանի առիթով գերմանական դեսպանատունը այցելեցին մինիստրների խորհրդի նախագահ Կօկօվցէվը, պալատի մինիստր բարոն Ֆրեդէրիկսը, արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը, դիպլօմատիկան մարմնի անդամները։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 25 մայիսի

Ատրպատականի թեմի ընդհանուր առաջնորդ Ներսէս վարդ. Մելիք-Թանգեանը, իր պաշտօնատեղին հասնելուց յետոյ, աւագ պարտականութիւն համարեց հետամուտ լինել քայքայված մարմինների ընտրութեան։ Կարևորագոյն զբաղմունքը թեմական պատգամաւորական ժողովի ընտրութիւնն էր. Լիլավայի և Բերդաթաղի պատգամաւորներն ընտրվեցին. գաւառներից եւս ստացվեց ընտրութեանց արդիւնքը, որով՝ չը հաշւած պակասները Ղարադաղից և այլն՝ ողջ Ատրպատականի 30 ձայնից 18-ը պատրաստ է արդէն. ուստի 4 օր առաջ, մայիսի 21-ին, ընդհանուր նախագահութեամբ Թեմակալ Մելիք-Թանգեանի՝ կայացաւ պատգամաւորական ժողով 12 պատգամաւորների ներկայութեամբ 18 ձայնով։

Օրակարգի հարցերն էին.

1) Թեմական խորհրդի ընտրութիւն։

2) Կրթական կանօնագրի և կազմված ծրագրի հաստատութիւն։

3) Կենտր. դպրոցի հոգաբարձութեան ընտրութիւն։

4) Խաչիկ-խան Սարաճեանի հանգստարանում արած նորոգութիւնների և շինած շինութեան համար զեկուցում և շնորհակալութիւն։ Եղբարք Արզումանեանների նուիրած 300 թուման գումարը առաջնորդարանի շինութեան անունով՝ ի յիշատակ իրանց հանգուցեալ մօր։

Հայր Թեմակալի առաջարկութեամբ ժողովն իր միջից նախագահ ընտրեց Ջիբրայիլ Բուդաղեանցին։

Օրակարգի հարցերին անցնելուց առաջ առաջնորդ Մելիք-Թանգեանը մի ճառով ողջունեց նորընտիր ժողովը, յաջողութիւն մաղթեց նրա բարւոք գործունէութեան համար յետագայում և զեկուցեց այն բոլոր գործերի մասին, որոնք կատարվել են Թեմակալի Թաւրիզ գալուց յետոյ։ Գործունէութեան արդիւնքներն հետևեալներն են. Ռուսաստանում կատարված 2000 րուբլու հանգանակութիւնը. առաջնորդարանի պարտքերի վճարումը, առաջնորդարանի նորոգութիւնը, Ղարադաղի խաներից Քեարիմ և Ղարաման խաների Թաւրիզ բերել տալը, որոնցից Քեարիմի գործը դեռ վախճան չէ գտել, մինչդեռ Ղարաման խանից՝ մէկ ու կէս ամսից վճարվելու պայմանով՝ ստացվել է երաշխաւորեալ մուրհակ 800 թումանի և ստորագրութիւն, որ գիւղացոց ոչ մի գործին չը խառնվի, բացի իր կալուածական գործերից։ Ծխական դպրոցների համար ընդհանուր ծրագիր մշակելը առանձին ընտրված յանձնախմբի միջոցով և այլն։

Ժողովը օրակարգի հարցերին անցնելով գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց Թեմական խորհուրդ հետևեալ անձնաւորութիւններից։ Պ. պ. Զաքարիա Նազարբէկեան, Ջիբրայիլ Բուդաղեան, Թադէոս Աֆթանդիլեան, Սեդրակ Ժամհարեան, Սմբատ Մելիք-Սարգսեան և Մելքոն Շահբազեան։

Ապա ժողովի հաստատման ենթարկվեց կրթական կանօնագիրն ու ծխական դպրոցների ծրագիրը. ժողովն առանց ընթերցանութեան ընդունեց կանօնագիրն ու ծրագիրը և որոշեց, որ յիշեալ գործը Թաւրիզի ուսումնարանների հոգաբարձութեանց և մանկավարժական ժողովների հայեցողութեան ենթարկելուց յետոյ յանձնվի տպագրութեան և գործադրվի մինչև մի տարի. և այդ ժամանակում ձեռք բերված փորձառութեամբ ենթարկվի բարեփոխութեան, եթէ դա հարկ համարվի։

Դրանից յետոյ ժողովը ձեռնարկեց կենտրօնական դպրոցի հոգաբարձութեան ընտրութեան, որի եռամեայ շրջանն աւարտել էր արդէն։ Ժողովն ի նկատի առնելով նախկին հոգաբարձութեան օգտակար գործունէութիւնը նոյնութեամբ ընտրեց հին հոգաբարձութիւնը, տալով միայն մի նոր անդամ, պակասի փոխարէն, դօքտ. Սարգսին։

Կենտր. դպրոցի հոգաբարձուների մէջ կան Զ. Նազարբէկեան և Ջիբ. Բուդաղեան, որոնք միևնոյն ժամանակ անդամ են թեմական խորհրդին։ Բնականաբար համարատու և համարառու միանգամայն ապօրինի են օրէնքի հանդէպ, անգամ թեմական կանօնադրութեան տրամադրութեամբ։ Ժողովն այս հանգամանքն ի նկատի ունեցաւ թէև, սակայն երկար վիճաբանութիւնից յետոյ եկաւ այն եզրակացութեան, որ Նազարբէկեանի և Բուդաղեանի օգտակար անձնաւորութիւնները անհրաժեշտ են երկու մարմիններում եւս, ուստի ընդունվեց բացառաբար, որ յիշեալ երկու անձինք միան և թեմ. խորհրդում և Կենտրօնականի հոգաբարձական մարմնում։ Այդօրինակ բացառութիւններ պակաս չեն պատգամաւորական ժողովում. տեսուչ և ուսուցիչ պատգամաւորներ՝ որոնք ընտրում են իրանց համար հոգաբարձութիւն...։ Մեր կարծիքով՝ լաւագոյն բանն է յարգել օրէնքը, իսկ անձնաւորութիւններին տրամադրել, որ օգտակար հանդիսանան հանրութեան շահերին նոյնիսկ դրսից, առանց օրէնքի ոյժը մեռցնելու։

Խաչիկ-խան Սարաճեան անցած տարի նորոգեց Ղալայի և Լիլավայի եկեղեցիները, իսկ այս տարի, ի յիշատակ իր հանգուցեալ ամուսնու տ. Վերգինէ Սարաճեանի, մի գեղեցիկ և օրինակելի դամբարան կառուցանելուց յետոյ, նորոգել տուեց հանգստարանի մեծ աւազանը, եկող ջրի ճանապարհը և այժմ շինում է և մօտ է վերջանալու պահապանի համար երկյարկանի բնակարան հիմքից, իր սեփական ծախսով և իր անձնական հսկողութեամբ, որպէսզի շինութիւնը լինի հաստատուն և պիտանի։

Թաւրիզի հանգստարանը Թաւրիզի ընտանիքների տուն մխիթարութեանն է և օգտաւէտ զբօսավայրը. Խաչիկ-խանի ձեռնարկութիւնը գուցէ բարի նախանձ շարժէ Թաւրիզեցի հայ հասարակութեան մէջ, որի հետևանքով շէնանայ այս կալուածը ի շահ և ի սփոփանս հասարակութեան։

Ժողովը ջերմագին շնորհակալութիւն յայտնեց Սարաճեանի օգտակար ձեռնարկութեան համար և որոշեց արձանագրել ի գիտութիւն։

Ժողովը շնորհակալութիւն յայտնեց եղբ. Արզումանեանների նուիրած 300 թուման գումարի համար, որն յատկացվեց առաջնորդարանի նորոգութեան և դիւանատան շինութեան։

Նորընտիր թեմական խորհուրդն սկսել է արդէն գործունէութեան. ցանկալի է, որ հ. Մելիք-Թանգեանի հետ ձեռք-ձեռքի տուած առաջ վարէ Ատրպատականի ազգային գործերը։

Հայկազուն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՈՒ՞Ր ԵՆ ՄԵՐ ԱՂԱՆԵՐԸ ԵՒ Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԼԻՆԻ ՄԵՐ ԱՂԱՆԵՐԻ ԱՂԱՆ

Երբ դպրոցական ֆօնդի հարցը դրված է մեր առաջ և այդ ֆօնդի իրականացնելուց կախված է հայութեան գոյութիւնը, մենք իրաւունք ունենք դառնալ դէպի մեր հարուստները և հարցնել նրանցից, թէ ո՞ւր են մեր աղաները և ո՞վ ձեր մէջ պիտի լինի այսուհետև և համարվի հայ աղաների աղան։

Ո՞ւր են հայ աղաները։

Հարուստ լինել՝ դեռ չէ նշանակում աղա լինել. մեզանում այնքան շատ են հարուստ... խողեր, լկտի, ապականված բարքերում մեռած առ միշտ մարդկութեան համար։ Ստրուկ և երկրպագու իրանց դեղնած ոսկուն, նրանք մոռացել են Աստուած, խիղճ, մարդկութիւն. նրանք հող չեն և ոչ էլ հող են դառնալու, այլ աղբ, միայն աղբ այդ հարուստ... խողերը...

Իսկական ազնւութիւնը... ազնւութիւն է...

Ո՞ւր են հայ աղաները, հայ ազնիւները...

Հարուստ լինել՝ դեռ չէ նշանակում աղա լինել։ Աղան նա է, ով հարուստ լինելով, անուշ ուտելով, անուշ խմելով և անուշ ապրելով պահպանում է ազնւութիւնը, յիշում է կարօտեալին, աղքատին, անբաղդին և աշխատում է թեթևացնել ուրիշի դարդերը և ցաւերը։

Աղան նա է, ով յիշում է իր ազգը և չէ մոռանում նրան երբէք, երբ կեանքով լի է։

Ես երբէք չեմ մոռանայ մի դէպք։ Լազարեան ճեմարանի աշակերտ էի այն ժամանակ։ Մի հայ, որ հարուստ էր և աղա չէր, բերել էր իր զաւակը թաղելու հայ գերեզմանոցում. այդ զաւակը հայ մկրտված չէր։ Քահանան, որին ժպտում էր հարուստի ոսկին, պատրաստվել էր ասել իր «Հայր մերը» մեռելի վրա և թաղել մեր գերեզմանոցում. և յանկարծ ժողովուրդը բողոքեց. այդ հարուստը աղա չէր և զաւակը հայ չէր. նրանք ապրում էին ոչ մեզ համար և մեր վրա չէին մտածում. և ահա մահը եկաւ գողի պէս, չը սպասված, յանկարծ, և հայ ծնողին յիշում է իր հայ լինելը և բերում է իր զաւակը հայ գերեզմանոց։ Ինչո՞ւ, ի՞նչ իրաւունքով հայ գերեզմանոց...

Ուրախութեան, զուարճութեան և խնճոյքի օրերը կանցնեն անդարձ րօպէների պէս։ Յանկարծ տեսար ծերութիւնը եկաւ, մահը մօտեցաւ գողի պէս, չը սպասված, և նա, որ ապրած ժամանակ մոռացել էր իր հայութիւնը, այժմ դարձած դիակ՝ բերված է հայ գերեզմանոց։ Քահանան կը կարդայ իր «Հայր մերը», իսկ գերեզմանաքարի սուտ խօսքերը կասեն անցորդներին մեռնողների ազնիւ յատկութիւնների մասին...

Թող հանգչեն գերեզմանոցում դիակները, բայց ինչո՞ւ առհասարակ հայ հարուստները ապրում են մեզ համար օտար և մեռնում են հայ։

Ո՞ւր են հայ աղաներն այժմ, երբ դպրոցական ֆօնդի հարցը դրված է մեր առաջ, երբ նրա իրականացնելուց կախված է մեր սերնդի ապագան։ Ո՞ւր են հայ աղաները։ Միթէ միայն հայ գերեզմանոցներում...

Մեր հարուստներից մէկը գնել է մի ձի և տուել է 75,000 ր., միւսը ասել է, թէ «այժմ դպրոց եմ ես ինքս շինում». երրորդը իր անհագին կարողութիւնից հանում է է միայն 2000 ր., կարծես ծաղրելով։

Ճիշդ է, որ աղաներ չը կան։ Կան հարուստներ։ Աղաները թաղված են գերեզմանոցներում։

75,000 ր. մի ձիու համար շատ է, բայց ոչինչ, թող բարի վայելէ, ապա դպրոցական ֆօնդին այդ հարուստը ինչ պիտի տայ։ Միթէ 1000 ր. կամ 2000 րուբլի... Դպրոց շինողին շնորհակալ ենք, բայց միթէ դա առիթ է դպրոցական ֆօնդին չը նպաստելու։ Ի՞նչ անուն տանք այն հարուստին, որ ունի միլիօններ, իսկ ֆօնդին տալիս է միայն 2000 րուբլի...

Ո՞ւր են հայ աղաները։

Հարուստ լինել՝ դեռ չէ նշանակում աղա լինել. և իրաւ որ մեզանում շատացել են հարուստ... խողեր։

րութեան կազմակերպութեան հաւաստ պատմութեան ու նպատակի տեսակէտով հետաքրքրական ըլլալուն՝ սխալները ուղղելով մէջ կը բերեմ։

«Այս հոգևոր երգարանը Քրիստոսի 1910 թուականին պատրաստեցի ընդօրինակելով այն երգարանէն, որ աւանդուած է, Հոգւոյն Սրբոյ զօրութեամբ, հաջի Եղիսաբէթ բռուած աղախնոյն բերանէն։ Ասիկա ընիկ Եարպուզցի ըլլալով այժմ Դէօրթ-Եօլ կամ Չորսծամբայ կը գտնուի։ Այս՝ դպրոցի երես չտեսած, գրել-կարդալ չգիտցող, ուսում ու գիտութենէ չհասկցող կոյս աղախինը, պղտիկութենէ ի վեր Աստուած կանչելով և ինքզինքը Սամուէլ մարգարէի պէս անոր նուիրելով, գիշեր ցերեկ աղօթելով աստուածային ճշմարտութիւնները քարոզելով զբաղուած է։

«Ասկէ 25 տարի առաջ մուհաբեթջիութեան հիմնադիրները Զէյթունի մէջ ժողով ընելով միաբանութիւն կազմած ու առաքեալներու պէս երկու-երկու բաժնուելով՝ ճշմարտութիւն քարոզած են։ Ես այն ատեն փոքր էի, բայց կը զգամ, թէ եթէ այս սիրականները (մուհաբեթջիներ) մեր գիւղը եկած ու աստուածային սուրբ ճամբան քարոզած չըլլային, պիտի ըսեմ թէ մեր լուսաւորչական հայերն իրենց սուրբ եկեղեցիէն բաժնուելով բողոքականութեան եւ կամ ուրիշ կրօնափոխութեանց պիտի ենթարկուէին։ Այդ ատենները բողոքականութիւնը նոր մտած էր մեր գիւղ և մարաշցի տէր-Ղևոնդ քահանայ (մուհաբեթջիութեան իսկական հիմնադիրը), հաջի Յարութիւն և անոր քոյր հաջի Եղիսաբէթ հոս գալով քարոզեցին ու շատ մը մարդիկ փրկեցին կորուստէ։ Ես տէր-Ղևոնդ քահանայէն իմացայ, որ իրենք 300-ի չափ գիւղ եւ 72 քաղաքներ պտտած, քարոզած ու շատ մը մարդիկ քրիստոնէական-լուսաւորչական սուրբ հաւատքին վրայ հաստատած են։ Սակայն այս պատճառաւ անոնք թէ կառավարութեան և թէ մեր ազգին կողմէ շատ մը հալածանքներու ենթարկուեցան ու մինչև իսկ բանտարկուեցան.—Ես կաւելցնեմ, թէ նոյնիսկ մայրենի եկեղեցիէն բանադրուեցան *). Տան. յօդ.—յետոյ տէր-Ղևոնդ, ասկէ 5—6 տարի առաջ, վախճանեցաւ, իսկ հաջի Յարութիւն ու հաջի Եղիսաբէթ ողջ ըլլալով, իրենց բնակարանին մէջ, կիներուն զատ ու մարդոց զատ ժողովք կընեն ու աստուածային սուրբ ճամբան կուսուցանեն»։

Մէջ բերած այս հատուածիս մէջ քանի մը կարևոր կէտեր կային, զորս ես ընդգծեցի։ Նախ՝ կիմանանք, թէ մուհաբեթջիութիւնը 25 տարուան կեանք մը ունի, իր սկիզբը առած է Զէյթունի մէջ, այն ալ՝ իր շրջանին մէջ ծանօթ քահանայէ մը։ Երկրորդ՝ թէ այդ շարժումը կրցած է հակազդել բողոքական շարժման և շատ մը լուսաւորչականներ դաւանափոխ ըլլալէ ազատած է։ Երրորդ՝ թէ այս շարժումը բաւական տարածուած է եղեր, որով ասոր հետևողները պատկառելի թիւ մը կը կազմեն մեր մէջ։ Չորրորդ՝ թէ անոնք ինքզինքնին լուսաւորչական եկեղեցիէն դուրս առանձին մարմին մը չեն ենթադրեր, այլ նոյնիսկ անոր հարազատ զաւակները։

Ընկերութեան կազմութեան ու անոր կատարած դերին մասին այս հակիրճ տեղեկութենէն յետոյ անցնինք անոր դաւանաբանականին։

Ինչպէս ըսի արդէն, այս ընկերութիւնը ազգ. եկեղեցիէն դուրս մարմին մը չէ ու հետևաբար առանձին դաւանանք մըն ալ չունի, քանի որ զատ աղանդ մը չէ։ Անոնց ու մեր ամբողջ տարբերութիւնը կը կայանայ՝ եկեղեցիէն դուրս առանձին պաշտամունք մը կատարելնուն մէջ։ Կարգ մը տեղեր այդ պաշտամունքը նոյնիսկ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի։ Հոս և ուրիշ տեղեր արգիլուած է ատիկա. ու ասիկա սխալ է, ըստ իս, որովհետև տեսակ մը անհանդուրժողութիւն ու նոյնիսկ բանի բաժանում մը կը գտնենք մէջտեղ։

Անցած կիրակի, իրենց աղօթքի ատեն, այցելեցի իրենց թէքէմէճլիսէն (ժողովարան) մէն։ Անշուք սրահ մըն էր, երկու մասի բաժնուած։ Մէկ կողմ թախթի մը վրայ անկողին մը կար դրուած ու շուրջը վառելիք լեցուած, իսկ միւս կողմ՝ ժողովին յատկացուած։ Պատին տակ, քով քովի շարուած են 25-ի չափ մարդիկ, նոյնիսկ քանի մը երիտասարդներ ու աւելի փոքրեր, անհոգ նստած, լուռ, ոմանք մինչև իսկ անդրաշխարհեան մտածումներով յափըշտակուած կուռնկըրեն մէկը, որ թիւրքերէնով Սուրբ Գիրք կը կարդայ։ Դրան քով նստած է պատանի մը, որ պաշտօն ունի ջուր բաժնել ուզողին։ Սուրբ Գիրք կարդացողին քով, ճգնաւորի երեւոյթով, խրատամբեր դէմքով մարդ մը կայ նստած, պատկառազդու դէմքով մը. հաջի Յարութիւնն է, հաջի Եղիսաբէթին եղբայրը։ Այս քոյր ու եղբայրը այստեղի մուհաբեթջիներու առաջնորդներն են, մին այր մարդոց և միւսը կանանց համար։

Երբ ես ներս մտայ, պահ մը աղօթքնին ընդհատեցին. աթոռ հրամցուցին, մերժեցի. «Հոս հաւասարութիւն պիտի ըլլայ,—ըսի,—հոս մեծ ու փոքր չըլլար»։

Աստուածաշունչէն հատուած մը կը կարդային՝ «Աստուած անօրէն իշխանները պիտի պատժէ»։ Ձայն մը կը բարձրանայ մէկ անկիւնէն, հեգնական շեշտով մը լեցուն։ Հապա ինչո՞ւ նոյն Աստուածը չի պատժեր այն բռնաւորը, որուն ձեռքէն այսքան հարիւր տարի կը տանջուինք։ Գիրք կարդացողը շարժում մը կընէ, ակնոցը կը մաքրէ, կը մտածէ. դժուարին խնդիր մըն է։ Բայց վերջապէս լուծումը կը գտնուի։ Աստուած այս երկրիս վրայ չէ, որ կուտայ իր պատիժները, այլ միւս կեանքին մէջ։ Ու կը պատմուին անէկդոտներ, մինչև իսկ երազներ, ապացուցող՝ թէ Աստուած միւս կեանքին մէջ է որ պիտի պատժէ անօրէն իշխանները։ Յետոյ «Երանիները» կը կարդան. իրենցմէ մէկը կուտայ պէտք եղած բացատրութիւնները. «դիլինէ սաղլըք», կըսէ հաջի Յարութիւն, վաւերացնելով ըսուածները, ու կանցնին ուրիշ նիւթի մը։ Ապա ամենքը միասին կերգեն թիւրքերէն լեզուով շարադրուած մուհաբեթջիական երգեր (հեղինակութիւն հաջի Եղիսաբէթին). ի վերջոյ, յանկայս «Փառք քեզ, տէր Աստուածը» և «Հայր մերը», որոնց միջոցին ազու մը պէս հեկեկալով կուլան ամենքը։ Պահ մըն ալ լուռ ու մունջ ամեն ոք անձնիւր կաղօթէ, ու արարողութիւնը կը վերջանայ։

Կանանց մասի մէջ այս արարողութիւնը աւելի պատկառելի կըլլայ, կըսեն. հոն արգիլուած է այր մարդոց մուտքը, ու հետևաբար չկրցայ անձամբ տեսնել։ Անոնք անհագին ժխորով մը կուրծքերնին կը ծեծեն և անօրինակ ու այլանդակ գոռում-գոչումներ կարձակեն։

Հաջի Եղիսաբէթ այստեղի մուհաբեթջիներու հոգին է։ Անիկա կատարեալ մարգարէուհի մըն է յաչս իր հետևորդներուն։ Տարօրինակ յարգանք մը կը վայելէ ու երկիւղածութիւն մը կը ներշնչէ բոլորին։ Ամեն բան գիտէ ու կը հասկնայ, աստուածաբան է, պերճախօս կրօնուսոյց, բժիշկ է ու մինչև իսկ նախախնամութեան կարգադրութիւնները նախապէս գուշակող։ Մէկ խօսքով՝ մարգարէուհի մը։ Կը զարմանաս, թէ այս տգէտ աղջիկն ինչպէս կրցած է այսքան ազդեցութիւն ձեռք բերել։ Եթէ ոչ կաթողիկոս մը, գէթ կին արքեպիսկոպոս մըն է, ինքնաբոյս ու ինքնակոչ։ Արդէն այր մարդոց պէս կը հագնուի, շուրջը բաներ մը փաթթուած ֆէս մը կը դնէ գլուխը։ Կը շրջագայի առանձին թափօրով մը, կը սանձէ իր եղբօր հետ միասին հետևորդներուն քսակէն։

Խօսած ունի շատ մը ճառ-քարոզներ ու գրած՝ ուրիշներու ձեռքով—որովհետև ինք գրել չի գիտեր—անհագին թիւով թիւրքերէն տաղաչափ երգ-շարականներ՝ մէկը միւսէն աւելի անլի, անհամ, անարուեստ, որոնց բոլորին մէջն ալ կը հրաւիրէ մարդիկ «մուհաբէթջի» ըլլալ, որովհետև ինքը Յիսուսը «մուհաբէթ—աէր—է», մանկ ընել չօրան Յիսուսին խօսքերը, ու անոր «կօյունն» հօտը ըլլալ։ Այդ երգերու մէջ կը խօսի նաև եկեղեցւոյ, անոր այս կամ այն խորհուրդի մասին, որոնց մէջ ու ամեն տեղ մեծամեծ գաղտնիքներ կենթադրէ, կղերին դերը կը բացատրէ և անբաւական կը գտնէ հիմա եղածը, կը նկարագրէ արքայութիւնն ու դժոխքը տարօրինակ գոյներով։

Վերջացնելով յօդուածս՝ կեզրակացնեմ. Կիլիկիոյ մէջ ազգային կրօնական վիճակը աննախանձելի դրութեան մը մէջ կը գտնուի և այդ պատճառով ալ այդտեղի հայութիւնը այսպէս կամ այնպէս կորսուելու վտանգին ենթարկուած է։ Ազգային վերին իշխանութիւնները աչքերնին չորս բանալու են, գիտակցելու են ժամանակին թելադրանքներուն ու «իրաւասութեանց» պէս ամօթաբեր միջնադարեան խնդիրներուն վերջ տալով՝ ձեռնարկելու են նոր թափով մը վերազարթեցնելու Կիլիկիոյ մէջ ազգային կրօնական ոգին, այդ կերպով փրկելու համար նաև ազգութեան այս բեկորին ապագան։

Կիլիկիոյ մասին յաւակնութիւններ մը ունինք, բայց այդ տեսակ յաւակնութիւն մը արդարանալի ըլլալու համար իրական հիմունքներ կը պահանջէ։ Փրկելով Կիլիկիոյ հայութիւնը, անմ, հաստատած կըլլանք այդ հիմունքները։

Լեւոն Աճէմեան

Դէօրթ-Եօլ, 2 մայիս

*) Սոյն կաթողիկոսարանը բանադրած է զիրենք իրենց կարգ մը ֆանատիկ անհեթեթութեանց պատճառաւ։

Նրանց հետ, ափսոս, մեզ կապում են միայն մեր հայ գերեզմանոցները...

Լինում են նրանք ուրիշ տեղեր, Թաղվում են հայ գերեզմանոցներում...

Ապրում են օտար, բոլորովին օտար, մեռնում են միայն հայ...

Օ՜, որչափ հայ դիակներ, որչափ հայ դիակներ ոչ միայն գերեզմանոցներում, այլ և մեր կեանքում, մեր մէջ այդ կենդանի մեռեալները...

Հայ ազատներ, ո՞ւր էք, տուէք արձագանք իմ կոչին: Օգնեցէք ֆոնդին, փրկեցէք մեր ազգը աղքատութիւնից, խաւարից, կորուստից և մահից: Ապացուցէք, որ մեզանում կան ոչ միայն հարուստներ, այլ և հայ ազատներ, ազնիւ հարուստներ և թող ձեր միջից մինը իր առատ նուիրատուութիւնով դառնայ հայ ազատների ազատ, ազնիւների ազնիւը...

Գր. Ջալխուշեան

ՊԱՏԱՐԱԿԵԼԻ ՎԱՐՄՈՒՆՔ

«Հօրիզօնը» շարունակում է իր անկորեկտ և միտումնաւոր վերաբերմունքը դէպի դպրոցական ֆոնդը և համազգային յոբելեանի խնդիրը: Չը նայելով որ Էջմիածինը դեռ մի ամբողջ տարի առաջ յայտարարեց համազգային մեծ տօնի օրը 1913 թ. հոկտ. 12-ին. չը նայելով որ այդ տօնի նախատօնակը կատարուեց անցեալ տարի Էջմիածնում, հոկտ. 13-ին, մեծ շուքով և հանդիսաւորութեամբ. չը նայելով որ ի պատիւ համազգային այդ մեծ տօնի վերջերս լոյս տեսան բազմաթիւ երկասիրութիւններ. չը նայելով որ ոչ միայն Ռուսաստանի զանազան քաղաքներում, այլ և արտասահմանեան կենտրոններում, ուր կան հայեր, հանդէսներ, գրական երեկոյթներ և հրապարակաւ թիւններ կատարուեցին ի պատիւ համազգային տօնի, այն է՝ հայ գրերի գիւտի 1500-ամեակի և տպագրութեան 400-ամեակի—հանդէսներ, տօնախմբութիւններ, որոնց մասին «Հօրիզօնը» պաքարէական պապանձումն էր պահպանում—չը նայելով որ համազգային մեծ տօնը յաւերժացնելու համար իբրև ակտ յայտարարված է և ընդունուած պաշտօնապէս միայն դպրոցական ֆոնդը, իսկ գրական ֆոնդի առաջարկը ոչ միայն պաշտօնապէս ոչ ընդունված և ճանաչված, այլ և հրապարակի վրա դրված է միայն իբրև առաջարկ սահմանափակ շրջանի կողմից. չը նայելով, կրկնում ենք, այս բոլոր ակնյայտնի փաստերին, «Հօրիզօնը», այնուամենայնիւ, աշխատում է խնդիրը բոլորովին ուրիշ գոյնով և կերպարանքով ներկայացնել:

Առաջնորդարանում կայացած ապրիլի 22-ի և մայիսի 20-ի ժողովներից յետոյ—տխրահռչակ ժողովներ, ուր կուսակցական գծուծ հաշիւներին և նկատումներին զոհ բերվեցին ընդհանուր շահերը—«Հօրիզօնը» հանդէս եկաւ յօդուածներով, որոնց մէջ խնդիրը այնպէս էր լուսաբանում, թէ իբր դպրոցական ֆոնդի հետ ընդունված և ճանաչված է նաև գրական ֆոնդը, հետևաբար նուիրատուները պարտաւոր են նոյնիսկ որոշել, թէ իրանց նուէրների որ մասը տալիս են դպրոցական, իսկ որ մասը՝ գրական ֆոնդին, թէ իբր այսուհետև առաջնորդարանում ընտրված յանձնաժողովն է լինելու կենտրոնական և ղեկավար մարմին, որով ուրացվում էր Էջմիածնի կենտրոնական յօբել. յանձնաժողովի գոյութիւնը: Վերջապէս, որ ամենից ծիծաղելին է, «Հօրիզօնը», որ, ինչպէս յիշեցինք, ամբողջ տարի պաքարէական պապանձումն էր պահպանում յօբելեանի և տեղի ունեցած հանդէսների մասին, առաջնորդարանի ժողովից յետոյ յանկարծ այդ տօնը հռչակեց «համազգային մեծ տօն», այսինքն ճանաչեց այն, ինչ ամբողջ հայութիւնը ճանաչել էր մի տարուց ի վեր, այն զանազանութեամբ սակայն, որ «Հօրիզօնը» գտնում է, թէ հայ գրերի գիւտի 1500-ամեակի և տպագրութեան 400-ամեակի միացեալ յօբելեանը համազգային տօն դարձաւ միայն 1913 թ. մայիսի 20-ից ի վեր:

Բայց ինչո՞ւ, ինչ մի արտաքոյ կարգի դէպք պատահեց. ահա ինչ պատահեց. այդ օրը վերընտրվեց Լէօ-Զարզարեան այն յանձնաժողովը, որ կազմվել էր անցեալ տարի և լուծվել. իսկ, «Հօրիզօնի» կարծիքով, այդ փաստը միայն դարձրեց յօբելեանը «համազգային մեծ տօն»:

Որպիսի՜ անհամ սնափառութիւն և անապարծութիւն:

Հօրիզօնականների անկորրեկտ վարմունքի և դիմակաւորեալ դիտաւորութեան խտացումը աւելի մերկացած ձևով արտայայտվում է ոմն Ց. Մկրտումեանի Կարսից գրած նամակի մէջ («Հօրիզօն» № 120): Պատմելով, որ Կարսում ընտրված յօբել. հանգանակիչ մասնախումբը ոչինչ չէ գործում և պէտք է լուծել, նա գրում է.

Որովհետև վերջինիս ընտրութիւնը «մի թխովի» բան էր լոկ ընդառաջ գնալու հոգևոր իշխանութեան ցանկութեան, ուստի յիշեալ մասնախումբը վերջնականապէս պիտի լուծված համարել, այն պարզ պատճառով, որ ժողովում ծխականների օրինական թիւ չէ եղել, ընտրութիւնները եղել են «թխովի», մասնախումբը կազմվել է լոկ ուսուցչական ֆոնդի օգտին հանգանակութիւն սկսելու տեղում, այն ինչ զուգընթացաբար դրա հետ պիտի տարվի «գրական ֆոնդի» հարցը, որը ունի իր կողմնակիցներն ամեն տեղ. բացի այդ, քանի որ Թիֆլիսում ևս վերջնական կերպով կազմվել է կենտրոնական յանձնախումբ, որին պատկանում է ղեկավարողի դերը Էջմիածնի հետ համաձայնութեան գալու հայկական բոլոր վայրերում մի օրում կատարելու համազգային միացեալ տօները և որպէս յաւերժացում այդ տօների միաժամանակ հանգանակութիւն սկսել ուսուցչական և գրական ֆոնդերի օգտին: Կարծում ենք այդ բոլորից յետոյ հարցը պարզ է և կարիք չունի առանձին բացատրութեան:

Այս քաղուածքը պարզ ցոյց է տալիս, որ, հօրիզօնականների կարծիքով, 1) համազգային մեծ տօնի օրը դեռ չէ որոշված, այլ նոր պէտք է որոշվի, և Թիֆլիսի յանձնախումբը, իբրև ղեկավար մարմին, պէտք է այդ մասին համաձայնութիւն կայացնի Էջմիածնի հետ, 2) միայն դպրոցական ֆոնդը չը պէտք է լինի յաւերժացումն համազգային տօնի, այլև գրական ֆոնդը, որը զուգընթացաբար պէտք է տարվի դպրոցական ֆոնդի հետ:

Այս ամենը անհերքելի կերպով ապացուցանում է մեր այն կարծիքը, թէ հօրիզօնականները, առ երեսս միայն ընդունելով Էջմիածնի ծրագիրը, մայիսի 20-ի ժողովում, խսկապէս նպատակ են ունեցել վերականգնել Լէօ-Զարզարեան յանձնաժողովը և առաջ քշել իրանց ծրագիրը՝ հակառակ Էջմիածնի ծրագրի:

Եւ մտածել որ այդպիսի մի յանձնաժողովի նախագահն է Թիֆլիսի առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը:

Հետևանքն այն է լինում, որ մինչ ուրիշ թեմերում հարիւր-հազարներ են հաւաքվում յօգուտ դպրոցական ֆոնդի, Թիֆլիսի թեմը իր առաջնորդի հետ միասին, այն յանձնաժողովի հետ միասին, որ անապարծութիւն ունեցաւ կարծելու՝ թէ իր ընտրութեամբ մայիսի 20-ին տօնը դարձաւ «համազգային», շարունակում է խարխափել անգործութեան մէջ և կօպէկ անգամ չը հանգանակել:

Ահա ինչ հետևանքների հասցրեց կուսակցական նեղ ձգտումը: Հ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Այսօր Հաւլաբարի հասարակական ակումբի ամառային շինութեան մէջ (Միքայէլեան փող.) տեղի կունենայ գրական-երաժշտական երեկոյթ Սայաթ-Նովայի անուան, որի ժամանակ կը նուագէ աշուղ Ջիվրի խումբը: Մուտքը հիւրերի համար՝ 1 ր. տղամարդկանցից, իսկ 50 կ. կանանցից:

◆ Լոյս յունիսի 3-ի գիշերվայ ժամը 3-ին ոստիկանական պաշտօնեաները անակընկալ մտան վրաց ազնուականութեան թատրոնի ամառային այգում գտնվող «Նոր ակումբը» և երևան հանեցին «բակարա» կոչված արգելված խաղը: Կազմված է արձանագրութիւն:

◆ Յունիսի 3-ի գիշերը պահնորդական բաժանմունքի պաշտօնեաները համատարած խուզարկութիւն կատարեցին IX քաղաքամասում և կալանաւորեցին 15 վրացիների, որոնց թւումն է բժ. Մուսխելովը:

◆ Մոսկվայի նահանգական դատարանին ներկայացվեց ի հաստատութիւն նորերս վախճանված Բագուի նաւթարդիւնաբերող Շամսի Ասադուլաևի կտակը, որով ժառանգութիւնը գնահատված է մօտ 20 միլիօն րուբլի: Կտակի մէջ ասված է, որ կէս միլիօն յատկացվում է բանալու երկու միջնակարգ դպրոց Ստաւրոպօլում և Մոսկվայում այն պայմանով, որ սովորողների 6 տոկոսը լինեն մահմեդականներ: Սակայն դատարանը չը հաստատեց կտակը, որովհետև հանգուցեալի աղջիկներից մինը պահանջ է ներկայացրել Բագուի նահանգական դատարանին՝ անվաւեր ճանաչելու կտակը: Հանգուցեալի կինը 50,000 րուբ. է նուիրել «շուտափոյթ օգնութեան» համար:

◆ Լուրերի համաձայն, Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը տեսչի պաշտօնի համար մտադիր է ընտրել, ինչպէս «Կ. Լ.» թերթն է հաղորդում, ութ տարի ուսուցչութիւն արած Ա. Աբեղեանին: Մինչդեռ ուսուցչական պաշտօնավարութեան այդ թիւը գրաւական պէտք է լինի տեսուչ ընտրելու համար: Չէ որ նոյն դպրոցում կան այժմ իսկ 25 տարի դասատուներ: Տեսուչ ընտրելու համար անհրաժեշտ են ուրիշ պայմաններ և սկզբունքներ:

◆ Թիֆլիսի I փոխադարձ վարկի ընկերութեան նոր շինութեան մէջ (Սօլօլակսկայա փող.) այսօրվանից ցուցադրվում են և վաճառվում են «Մեղու» աշխատանքի տան արհեստանոցներում աշակերտուհիների պատրաստած իրերը, նոյնպէս և կողմնակի չքաւոր կանանց ձեռագործները:

◆ Ժողովրդական ներկայացումներ կազմակերպող հայկական սեկցիան վաղը, հինգշաբթի, տալիս է իր վերջին սէզոնի ներկայացումը: Այդ օրը նա դնում է յօբելեանական ներկայացում ի պատիւ դերասան Տէր-Դաւթեանի 40-ամեայ բեմական գործունէութեան: Խաղացվելու է «Ընտանեկան գաղանիք» կոմեդիան, որից յետոյ տեղի կունենայ յօբելեանական հանդէս: Այսօրվանից սեկցիան փակում է իր բոլոր հաշիւները: Շուտով կը սկսի պատրաստութեան մէջ մտնել սէզոնի բացման համար նոր խմբակցութեան վարչութիւնը:

◆ Այսօր Թիֆլիսի մէշչանների ընկերութեան լիազօրները հրաւիրվում են ժողովի, երեկոյեան ժամը 8-ին, հերթական գործերի համար:

◆ «Մշակի» երէկվայ համարում (№ 120) տպված Դրամատիկական Ընկ. ընդհանուր ժողովի մասին յօդուածի վերջում մոռացված է ստորագրութիւնը, որ պէտք է լինէր Z.:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արքունական թատրոն

Չը նայած արդէն սկսված շոգերին, Թիֆլիսի թատրոնասէր հասարակութիւնը յաճախում է Լեբէդևի ռուսաց դրամ. խմբի ներկայացումներին: Դրա պատճառը պէտք է որոնել, ըստ երևոյթին, խմբի ժամանակակից՝ սոսկ ժամանցի համար գրված պիէսներից կազմած րէպէրտուարի մէջ, որոնք ստեղծում են ուրախ տրամադրութիւն: Որ վերջին դիտողութիւնը ճիշդ է, այդ երևաց նաև այն հանգամանքից, որ Թիֆլիս եկաւ չորս դատրօլի համար Պետերբուրգի Կայսերական թատրոնների պրեմիէր Ուրիէվը իր խմբով, որի լուրջ ներկայացումները, սակայն, տեղի ունեցան համարեա դատարկ Արտիստական թատրոնում...

Արձանագրելով այդ երևոյթը, մենք յամենայն դէպս մատնանշելու ենք Լեբէդևի խմբի անդամների տոկուն աշխատանքը, սահուն խաղը: Ու համարձակ կարելի է ասել, որ Թիֆլիս եկած դերասանական խմբերից սա ամենից հարուստ րէպէրտուար ունի:

Յունիսի 3-ին խումբը Ա. Կրամօվի բենեֆիսին խաղաց առաջին անգամ Օտտօ Շտերնվերտէրի «Эскадронъ веселится» 3 գործ. ֆարսը, որ չը պարունակելով ինչպէս սովորական ֆարսերը որոշ իրատական բովանդակութիւն, բայց աւելի համեստ է և սկզբից մինչև վերջ դիտողին ստիպում է նայել հետաքրքրութեամբ ու առաջ է բերում երբեմն ուղղակի հոմերական ծիծաղ:

Բենեֆիցիանտը իրան յատուկ շնորհքով շատ աջող կատարեց զինուոր սպասաւոր Ստանիսլաւի դերը և ստացաւ շատ ծաղկեփնջեր:

Բախմետիէվ, Զերնօվ-Լէպկօվսկին իբրև տաղանդաւոր կոմիկներ իրանց խաղով մեծ զուարճութիւն պատճառեցին, առաջինը ռոտմիստր Ֆօն-Դէրֆլինգի, երկրորդը գընդի հրամանատարի դերերում: Անհատարակ անսամբլը աջող էր, մանաւանդ շնորհիւ բացի վերոյիշեալներից նաև Օխոտինայի (հիւրանոցի տիրուհի), Վալէրսկայայի (բարօնուհի), Գօրէվի (զինուոր սպասաւոր):

Գեղեցիկ էր բեմիսեօրական մասը:

Վերջում ներկայացվեց 2 գործ. «Проказы студентовъ» ուրախ օպէրէտը, որի մէջ փայլեցին Օխոտինան, Լեադօվան, Բախմետիէվը, Կրամօվը:

Թատրոնը ծայրէ ի ծայր լի էր:

Վաղը տեղի կունենայ տաղանդաւոր կոմիկ և հասարակութեան սիրելի Բախմետիէվի բենեֆիսը: Կը խաղացվի նոր պիէս «Герои синематографа». Եա.

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Պուշկինսկա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզաւոր. հ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Օ. Վ. ԳԵՆՎՕԿԱՑԱ-ԷՆԳԷԼ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեանց
1. 0—60

Ուսումնարանական կանկարաւորներ
Մեծ քանակութեամբ աշակերտական նստարաններ և գրատախտակներ մաքուր կարա... № 23. 4 ... Окоевская ул.
452. 1—3

95 ԿՈՊԵԿ. ՄԵԾ ՀՐԱՇՔՈՒՆՔ և ՊԱՏԱՀՈՒՄ
... Գինը 95 կոպ.: Ուղարկ. է վերադիր վճ.: Առաքման և վերադիր վճ. համար աւելորդ հաշվում է 25 կ.: Զգուշացէք կեղծիքներից: Նորագոյն հրատար., լրացած. 272 էջ և բազմաթիւ նկար.: Т-во «Заря», Варшава, отд. 92.
(12) (В. 32323) 2—1

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑԸ
ՄԵԿՆԵՑ ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿ
(Կովկաս. հանք. ջրերը):
Հիւանդների ընդունելութիւնը «ՌՕՍԻԱ» հիւրանոցում:
(օ.մ.) 377 100—100

600 ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ
Փոխանակ 25 ռուբլու
2 ՌՈՒԲԼԻ 90 կոպ.
Մեր ֆիրմայի հետ ծանօթանալու համար մենք ուղարկ. ենք միայն այս լրագրի ընթերցողներին 600 հատ օգտ. և արժէք. առարկ., որոնցից գլխաւորն է՝ գրպ. անկէր ժամաց. 10 տ. երաշխիքով, ոսկէ դուբլէ-շղթայ, տղամ. և կան. ոսկէ դուբլէ մատանիներ ամերիկ. ադամ անդով. նոյն յատկաւթ. ապարանջան, մանեակ և ականջօղեր (200 ր. արժէք ունեցողից չը զանազանվող), կաշւէ գեղ. պօրտմօնէ, նէսէսէր և 500-ից աւելի հետաքրք. և օգտ. առարկ.: Բոլոր 600 առարկ. համար վերցնում ենք միայն 2 ր. 90 կ. (ժամաց. առանձին արժէ 6 ր.): Վերադիր վճ. ուղարկ. համար ճանապարհածախք հաշվում է՝ 1—3 գարն. համար 55 կ., Սիբիր՝ 95 կ.: Չը հաւանած դէպքում յետ ենք վերցնում և փողը վերադարձնում: О-во „МЕРКУРІЙ", ЛОДЗЬ. К. 20.
Թղթակցել ռուսերէն լեզուով:
(Հ.) (Л. 8040) 6—6

Լոյս տեսաւ պատկերազարդ
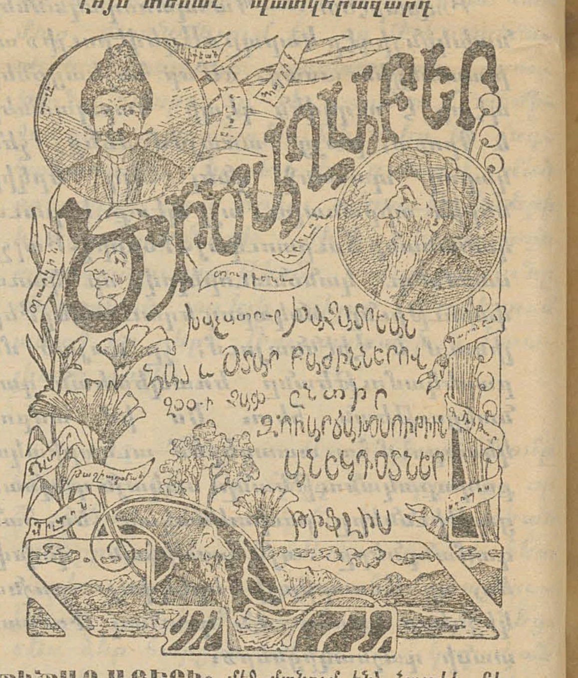
«ԽԹԱՆՑՔԵՐ» ... 128 երես: Գինը 30 կոպեկ: ... Тифлисъ, Лысогорскій переулокъ...
(Հ. Վ.) 320. 20 12

Пользуйтесь случаемъ!
Цѣнныя книги за полъ цѣны.
1) Окультныя науки: спиритизмъ, магнетизмъ, гипнотизмъ и внушеніе. Вм. 1 р. 50 к. только за 75 коп.
2) Лечебникъ секретныхъ болѣзней, за 1 руб.
3) Домашній лечебникъ, за 1 руб.
4) Черная и бѣлая магія—тайны жизни и смерти, 75 коп.
5) Половое безсилье, за 50 коп.
6) Искусственное безплодіе, вм. 1 р. 25 к. за 70 коп.
7) Міръ половыхъ страстей, вм. 1 р. за 70 коп.
8) Самовнушеніе—секретъ самообладанія, вм. 2 р. за 1 р.
9) Самоучитель гипнотизма, вм. 2 р. за 1 р.
10) Заразныя болѣзни домашнихъ животныхъ, вм. 1 р. 25 коп. за 75 коп.
11) Общедоступное руководство предупр. болѣзней и сохран. здоровья, вм. 3 р. за 1 р. 50к.
12) Полъ и характеръ Вейнингера, вм. 2 р. за 1 р. 20 коп.
13) Золотая книга женщины—женщина какъ домашній врачъ, вм. 3 р. 50 к. за 2. р 50
14) Половой вопросъ, 2 тома, проф. Фореля, вм. 2 р. 50 коп. за 1 р. 50 коп.
15) Волосы (леченіе перхоти и выпаденія волосъ) 20 к.
Заказы исполняются аккуратно. Деньги присылать впередъ (можно марками). Упаковка и пересылка за счетъ нашей конторы.
Адресъ: Петербургъ, 2-ое почт. отд. Ред. «Журналъ-Лечебникъ».
(օ. մ.) 459. 10—1

ՍԻՐՈՂՆԵՐԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑ „ԲՕՆԵՐ"

Ով սիրում է շքեղութիւնը և ցանկանում է ունենալ գրպանի լաւ ժամացոյց, խորհուրդ կը տայինք ձեռք բերել կատարելագործ. նոր ժամացոյց կապտագոյն պողպատից, ֆանտազի գեղեցիկ ձևի, միանգամայն տափակ, հաստութեամբ 1 րուբլիանոցից ոչ աւել, լարումը 40 ժամը մի անգամ: Անկէր 15 քարով, դրսից անկէրային գեղեցիկ մայատնիկով: Առանձին ուշադրութիւն է դարձված ուղիղ քայլելու վրա, որ ստուգված է մինչև րօպէները, և այնրան ամուր մեխանիզմով, որ ֆաբրիկան երաշխաւորում է 5 տարով:
Գինը միայն 3 r. 50 կ.: Կամենալով տարածել այդ օրինակելի ժամացոյցները, ես իբրև պրէմիա իւրաքան) չիւր ժամացոյցին կցում եմ ՁՐԻԱԲԱՐ 17 հատ իւրաքանչիւրին անհրաժեշտ և օգտակար առարկաներ, այն է՝ 1: Երկ-կողմ շղթայ ամերիկ. խսկական ոսկուց: 2) Բրէլօկ-կինէմատօգրաֆ կանանց հետաքրքրական նկարներով. 3) Այծեմաշկի քսակ ժամաց. համար: 4—7) Գրպանի նէսէսէր կաշուց, անհրաժեշտ 4 առարկաներով: 8) Ժամացոյցը փոշուց պահելու իր: 9) ՆՈՐՈՅԹ! Գրպանի խոշորացոյց՝ ՊԼԱՍՏՕԳՐԱՖ (տես նկ.): 10—15) Խոշորացոյցի համար 6 հատ գեղարուեստ. նկարներ: 16) Գրպանում պահելու համար գրելու պիւրօր բաղկացած մի քանի առարկաներից: 17) Նոր մօդայի պօրտմօնէ կաշուց արտասահմ., 6 բաժանմ., շատ տափակ և յարմար՝ գրպանում պահելու համար: Ընդամենը միայն 3 r. 50 կ.: Երկու ժամացոյց յաւելուածներով՝ 6 r. 50 կ.: Բարձր յատկ. զարնիտուր ժամացոյցով և առարկ.—4 r. 25 կ., երկուսը՝ 8 r.: Նոյն տեսակի կանացի զարնիտ. 3 r. 95 կ.: Ուղարկվում է վերադիր վճ., առանց կանխավճարի: Ճանապարհածախքը 40 կ., Սիբիր 75 կ.
Հասցէագրել՝
Т-во «АККУРАТНОСТЬ». ВАРШАВА. Отд. 67.
Խնդրում ենք հասցէն կտրել և ամուր կպցնել ծրարին կամ բացիկին:
(В. 44267) 1—1

Ներկայ յունիսի 8-ից Բագւում լոյս է տեսնելու ՍԻՄ. ՀՕՎՈՒՆԵԱՆԻ խմբագրութեամբ և ՍՄԲ. ԳԱՐԱԳԱՇԻ հրատ. երգիծաբանական-սատ. պատկերազարդ շաբաթաթերթ
„ՉՈՒՌՆԱ"
... Баку, Бондарн. ул. № 127. Сибату Гарагашу
458. 2—2

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(М. 239572/239577) 5—1